

УДК 373.3/.5:33(477) 2012/2019

Пронікова І. В.

ORCID 0000-0001-6911-0433

Кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри природничо-математичних дисциплін та інформаційно-комунікаційних технологій в освіті Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського (Чернігів, Україна) E-mail: irinapronikova@gmail.com

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (2012–2019 рр.)

У статті проаналізовано модернізацію змісту шкільної економічної освіти в Україні в 2012–2019 рр. **Мета** роботи – схарактеризувати та окреслити розвиток шкільної економічної освіти в Україні в 2012–2019 рр. й обґрунтувати можливості використання продуктивних ідей та досвіду в сучасних закладах загальної середньої освіти. **Методологічною основою** дослідження є наукові праці, дисертаційні дослідження, архівні матеріали, нормативно-правові документи за якими здійснювалась модернізація змісту шкільної економічної освіти в Україні. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає в тому, що в окреслених хронологічних межах визначено напрями розвитку шкільної економічної освіти (основи економіки, виховання підприємливості, основи споживчих знань, фінансова грамотність) в освітньому процесі. Зазначено, що зміст шкільної економічної освіти забезпечував базові знання здобувачів освіти з основ економічної науки, знайомив їх із основними тенденціями розвитку економіки, дозволяв отримати спеціалізацію з обраного профілю.

Проведене дослідження дозволяє зробити **висновок**, що зміст шкільної економічної освіти у 2012–2019 рр. забезпечував базові знання здобувачів освіти з основ економічної науки, знайомив їх із основними тенденціями розвитку економіки (науки і господарства), дозволяв отримати спеціалізацію з обраного профілю. Шкільна економічна освіта почала забезпечувати: розвиток економічної культури й економічного мислення здобувачів освіти, спрямований на критичний аналіз процесів і результативність діяльності; формування умінь самостійно набувати, засвоювати і застосовувати економічні знання, спостерігати і пояснювати сучасні економічні явища; розширення уявлень про професійну діяльність у сфері економіки, отримання і закріплення навичок обраного профілю; необхідний рівень економічної підготовки, що дозволить випускникам ЗЗСО продовжити навчання у закладах вищої освіти.

Ключові слова: шкільна економічна освіта, здобувачі освіти, заклади загальної середньої освіти, освітній процес, нова українська школа.

Постановка проблеми. Інтеграція України в європейський освітній простір, соціально-економічні та політичні зміни, що відбулися в Україні, передбачають вирішення комплексу проблем, серед яких найважливішою є досягнення сталого економічного зростання. Досвід успішних країн світу безперечно доводить, що вирішальна роль у економічному зростанні належить якості людських ресурсів, зокрема, достатньому рівню економічної свідомості особистості. Призначення шкільної економічної освіти – виховати молоду людину, здатну не лише сприймати, а й застосовувати економічні знання, перетворюючи їх на основний ресурс суспільно-економічного розвитку.

Актуальність. Виконання положень Закону України «Про освіту» (2017) спонукають до перегляду основних напрямів розвитку та модернізації шкільної економічної освіти. Напрями розвитку шкільної економічної освіти окреслено такими освітніми нормативно-правовими документами як: «Національна доктрина розвитку освіти» (2002), «Концепція розвитку економічної освіти в Україні»

(2003), «Концепція профільного навчання в старшій школі» (2003), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2012), Стратегія реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012 – 2017 рр. (2012), Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016), Закон України «Про освіту» (2017). Зазначеними державними документами визначено пріоритети освітньої політики в Україні, напрями подальшого наукового пошуку щодо забезпечення належної підготовки здобувачів освіти до життя.

Мета і завдання. Схарактеризувати та окреслити розвиток шкільної економічної освіти в Україні в 2012–2019 рр. й обґрунтувати можливості використання продуктивних ідей та досвіду в сучасних закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО). Шкільна економічна освіта є необхідною умовою адаптації учнів до вимог Нової української школи. Вона потребує оновлення змісту навчання здобувачів освіти, що супроводжується активізацією історико-педагогічних пошуків, спрямованих на дослідження історичного досвіду шкільної економічної освіти з метою творчого впровадження конструктивних ідей у освітній процес.

Аналіз досліджень і публікацій. У педагогічній теорії та практиці питання розвитку шкільної економічної освіти залишається недостатньо розробленим. Окреслена проблема українського суспільства потребує вивчення, узагальнення накопиченого досвіду вітчизняної шкільної економічної освіти з подальшим оновленням та адаптацією до сучасних умов. Окремі аспекти шкільної економічної освіти аналізували Г. Авер'янова, О. Аксьонова, Н. Бескова, М. Вачевський, С. Волянська, І. Климчук, І. Лисенко, В. Мадзігон, О. Овчарук, Н. Пасічник, О. Плахотник, Н. Примаченко, В. Терес, О. Юхимович. Підготовці та підвищенні кваліфікації вчителів, які викладають предмети економічного спрямування у школі присвячено окремі публікації І. Жорової, І. Прокопенко, О. Романовського, О. Шапран.

Виклад основного матеріалу. Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2012) окреслено, що модернізація змісту освіти передбачає створення оптимальних умов для профілізації старшої школи, забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії розвитку учнів відповідно до їх особистісних потреб, інтересів та здібностей. Це потребує забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній основі, створення сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводу навчально-виховного процесу; посилення інформаційної, економічної, правової підготовки учнів [2].

Аналіз наративно-правових документів і наукових джерел дозволив визначити етап розвитку шкільної економічної освіти у 2012–2019 рр. як *модернізаційний*. У цих умовах особливу роль відведено шкільній економічній освіті, яка формує економічне мислення і прищеплює навички раціональної економічної поведінки, створює передумови для подальшого професійного навчання й ефективної практичної діяльності майбутнього покоління. На жаль, реальний рівень володіння економічними знаннями молодого покоління засвідчує гостроту проблеми, що зумовлено необхідністю формування пізнавального інтересу школярів до економічних знань, оскільки Концепція профільного навчання в старшій школі визначає одним із напрямів профілізації економічний. У контексті профільного навчання, вивчення предметів і курсів за вибором економічного спрямування забезпечувалось оновлення змісту освіти, що вимагало особливої уваги до форм і методів реалізації економічних знань у освітньому процесі в умовах профільного навчання ЗЗСО.

Розв'язання цього завдання потребувало аналізу набутого досвіду щодо форм і методів розвитку шкільної економічної освіти. Саме в цей період учителя активно створювали експериментальні майданчики та впроваджували наукові розробки й інновації на кожному з етапів профільної підготовки (допрофільна, профільна), щоб успішно розв'язувати проблему формування інтересу до економічних знань на практиці.

У 2011 році за підтримки Міністерства освіти і науки України розпочалася спільна реалізація ініціатив Національного банку України, Університету банківської справи НБУ та проекту USAID Агентства США з міжнародного розвитку «Розвиток фінансового сектору» (FINREP), щодо підвищення рівня фінансової грамотності населення України [1]. Тісна співпраця сприяла створенню та впровадженню в освітній процес цільової програми підвищення рівня фінансової грамотності учнів, розрахованої на учнів 10-х класів ЗЗСО.

Новацією в шкільній економічній освіті стала реалізація проекту «Фінансова грамотність», який стартував у 2011 році. Науковим керівником проекту призначено Т. Смовженко – доктора економічних наук, професора, ректора ДВНЗ «Університет банківської справи» [1]. Реалізація проекту розпочалася зі створення навчальної програми курсу за вибором «Фінансова грамотність» для учнів 10 класів, спрямованої на реалізацію допрофільної підготовки школярів відповідно до «Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» (2011). З 2012 році курс «Фінансова грамотність» включено до переліку курсів за вибором у 10-х класах ЗЗСО [4; 5].

Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України було видано накази № 828 від 19.07.2012 року «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації України на 2012–2019 роки» [6] та № 776 від 17.06.2013 року «Про розширення

бази для проведення дослідно-експериментальної роботи. Науково-методичні засади впровадження фінансової грамотності у навчально-виховний процес навчальних закладів на 2012–2019 роки» [7]. Внаслідок вжитих заходів у ЗЗСО України починає викладатись курс за вибором «Фінансова грамотність», як варіативний, призначений формувати у здобувачів освіти основи економічного мислення, сприяти їх адаптації до ринкових економічних умов, розвивати вміння робити аргументовані судження з питань економічної політики держави, допомагати учням набувати навички прийняття ефективних економічних рішень [7].

Навчальну програму курсу розраховано на повний академічний рік (2 семестри). Її зміст передбачає 4-х блоки: «Введення до власних фінансів», «Заощадження та інвестування», «Запозичення», «Страховання та власний бюджет» та розрахований на 35 годин. Крім того, укладено програму для поглибленого вивчення курсу – на 105 годин [3].

Загальними цілями, які реалізуються при вивченні фінансової грамотності у класах усіх профілів навчання, визначено: засвоєння фундаментальних знань про фінансове життя суспільства (основних економічних категорій, законів, закономірностей); формування світогляду цивілізованої людини, що визнає такі загальнолюдські цінності як свобода діяльності та вибору, право приватної власності, дотримання законності; сприяння розвитку навичок раціональної економічної та фінансової поведінки людини як споживача фінансових послуг, платника податків; підтримка інтересу до вивчення предметів економічного спрямування; формування фінансової культури [3].

У 2013–2014 н. р. курс «Фінансова грамотність» уведено як вибірккову дисципліну до навчальних планів ЗЗСО та впроваджено у 450 школах 25 регіонів України; загалом курсом було охоплено понад 14000 школярів віком 16 років. У 2014–2015 н. р. курс викладався у понад 600 шкіл; його вивчали 20000 школярів віком 16 років у всіх регіонах України. У 2019 році курс впроваджено у ЗЗСО I–II рівнів акредитації [7].

Успішне впровадження курсу «Фінансова грамотність» для учнів 10-х класів дозволило МОН України ввести дисципліну в освітній процес початкової та основної школи, з метою ознайомлення учнів різного віку з сучасними фінансовими продуктами та послугами, а також допомогти молодим громадянам розвинути необхідні навички у сфері фінансів.

Важливим етапом дослідно-експериментальної роботи стало укладення у 2015 році навчальних програм для початкової школи («Фінансова абетка» (2 кл.), «Фінансова арифметика» (3 кл.), «Фінансова поведінка» (4 кл.)), які отримали гриф Міністерства освіти і науки України «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» [13]; навчальних програм для основної школи («Родинні фінанси» (5 кл.), «Фінансово-грамотний споживач» (6 кл.), «Фінансова культура» (7 кл.), «Прикладні фінанси» (8 кл.), «Економіка & Фінанси» (9 кл.)), які отримали гриф «Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах» [14].

Враховуючи актуальність формування фінансових компетенцій здобувачів освіти, впровадження курсу «Фінансова грамотність» та його навчально-методичне забезпечення дозволило починати їх формування в початковій школі, продовжувати в основній та завершувати в старшій, забезпечуючи наступність у їх формуванні.

Впровадження та викладання курсу «Фінансова грамотність» вимагало застосування певних форм та методів роботи з учителями. Залучення вчителів до участі у семінарах, творчих групах, узагальнення передового педагогічного досвіду сприяло популяризації фінансових знань та формуванню економічної свідомості самого вчителя, зростанню вмотивованості вчителя до поширення фінансової освіти. Саме тому на інститути післядипломної педагогічної освіти, у першу чергу, покладено роботу щодо проведення навчання вчителів із фінансової грамотності.

У 2015 році в рамках проекту «Фінансова грамотність» започатковано турнір юних знавців фінансових знань. I Всеукраїнський Турнір юних знавців курсу «Фінансова грамотність» відбувся у місті Дніпропетровськ. Участь у змаганні брали 14 збірних команд старшокласників з різних областей України. Турнір проведено за підтримки МОН України, НБУ, Університету банківської справи НБУ, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. У змаганнях приймали участь збірні команди старшокласників з усіх областей України.

Важливим етапом дослідно-експериментальної роботи було розроблення та запровадження у 2016 році навчальних програм спецкурсів для підвищення кваліфікації вчителів. Мета полягала в підготовці вчителів до впровадження курсу «Фінансова грамотність» у початковій та основній школі та створення системи фінансової освіти й виховання в навчальному закладі [12]. Навчальні програми спецкурсів «Фінансова грамотність» у початковій школі та «Фінансова грамотність» у основній школі для слухачів курсів підвищення кваліфікації, в системі післядипломної педагогічної освіти, було розроблено відповідно до державної програми «Стратегія реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012–2017 роки» (2012 р.) [6; 11]. Метою визначено підготовку вчителів до впровадження предмету «Фінансова грамотність» у початковій та основній школі та створення системи фінансової освіти й виховання у ЗЗСО.

У досліджуваній період з'явилися перші приклади позитивних змін в методичній підготовці вчителів. Наприклад, у Чернігівському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського з 2012–2013 н. р. для слухачів курсів підвищення кваліфікації з усіх предметів є обов'язковим спецкурс «Основи фінансових знань та практичні навички їх застосування», який викладає автор даного дослідження. Курс було розроблено з метою формування освіченого фінансового споживача та підготовки його до взаємодії з існуючою фінансовою системою.

Мета спецкурсу – сформувати систему знань про сучасні фінансові продукти та послуги. В результаті чого слухач повинен знати: фундаментальні економічні категорії; явища, властиві фінансовій сфері; основні види фінансових послуг та їх юридичні аспекти; уміти: знаходити інформацію про конкретні види фінансових послуг, що надаються різними фінансовими установами; визначити доцільність користування тими чи іншими фінансовими послугами; оцінювати переваги та недоліки різних фінансових продуктів. Курс розраховано на 10 годин, з них 8 лекційних та 2 практичних [10].

Модернізація змісту шкільної економічної освіти в Україні в 2012-2020 рр. дозволило окреслити можливості використання набутого досвіду на трьох рівнях:

– *загальнодержавному*: розробка концепції шкільної економічної освіти; оновлення змісту навчальних планів, програм та підручників з предметів економічного спрямування для роботи зі здобувачами освіти з врахуванням сучасних змін в освітньому законодавстві, педагогічної теорії і практики, досвіду розвитку шкільної економічної освіти в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття; забезпечити відповідність змісту освіти потребам і викликам сучасного суспільства, створити умови для постійного оновлення змісту освіти, перетворити освіту на рушій економіки знань; забезпечення безперервності економічної освіти (охоплення системою економічних знань усіх рівнів навчання); відновлення та активізація діяльності національних і регіональних асоціацій викладачів та вчителів економічних предметів; введення єдиних вимог щодо впровадження підготовки й перепідготовки вчителів економіки в закладах вищої і післядипломної педагогічної освіти);

– *регіональному*: активна участь педагогічних працівників у вдосконаленні організації та модернізації змісту шкільної економічної освіти на національних засадах з урахуванням регіональних особливостей і передового досвіду; використання потенціалу активних і інтерактивних методів навчання, які допомагають учням набутти економічні знання та вміння і сформувати навички в умовах ринкової економіки;

– *галузевому*: створення умов для ефективного навчання викладачів та учителів економічних предметів на курсах підвищення кваліфікації у закладах вищої освіти (розробити та запровадити навчально-методичне забезпечення); залучення до навчання здобувачів освіти представників громади, підприємств, зацікавлених осіб, які мають досвід підприємництва в широкому значенні цього поняття; проведення просвітницької роботи зі здобувачами освіти, вчителями та батьками щодо зв'язку рівня сформованості ключової компетентності «підприємливість та фінансова грамотність» з майбутніми можливостями молоді входження на ринок праці.

Аналіз нормативно-правових документів, наукових джерел та практика освітнього процесу в ЗЗСО дозволяє зробити висновок, що шляхами модернізації шкільної економічної освіти в Україні були: створення станом на 2016–2017 навчальний рік системи шкільної економічної освіти; запровадження предметів економічного циклу; формування економічної культури та мислення здобувачів освіти, як передумови їх майбутньої успішної самореалізації; підготовка у системі післядипломної педагогічної освіти вчителів здатних виховувати конкурентоспроможних випускників, які в нових економічних реаліях зможуть приймати ефективні рішення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У процесі дослідження встановлено, що зміст шкільної економічної освіти у 2012–2019 рр. забезпечував базові знання здобувачів освіти з основ економічної науки, знайомив їх із основними тенденціями розвитку економіки (науки і господарства), дозволяв отримати спеціалізацію з обраного профілю. В Україні в 2016/2017 навчальному році сформовано систему шкільної економічної освіти. Шкільна економічна освіта почала забезпечувати: розвиток економічної культури й економічного мислення здобувачів освіти, спрямований на критичний аналіз процесів і результативність діяльності; формування умінь самостійно набувати, засвоювати і застосовувати економічні знання, спостерігати і пояснювати сучасні економічні явища; розширення уявлень про професійну діяльність у сфері економіки, отримання і закріплення навичок обраного профілю. З метою вирішення цих завдань, предмети з економічних знань повинні стати обов'язковими для всіх здобувачів освіти у ЗЗСО.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку шкільної економічної освіти в Україні початку ХХІ століття. Подальшого дослідження потребують проблеми формування в здобувачів освіти компетентності «підприємливість та фінансова грамотність»; підготовки вчителів економічних дисциплін; дослідження зарубіжного досвіду шкільної економічної освіти.

References

1. Курс «Фінансова грамотність». URL : <https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/> (дата звернення: 10.02.2020).
Kurs «Finansova hramotnist'» [Financial Literacy Course]. Retrieved from <https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/>.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 10.02.2020).
Natsional'na stratehiya rozvytku osvity v Ukrayini na period do 2021 roku, skhvaleno Ukazom Prezydenta Ukrayiny vid 25 chervnya 2013 roku № 344/2013. [National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the Period up to 2021, approved by Presidential Decree of June 25, 2013, No. 344/2013]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
3. Програма курсу за вибором для загальноосвітніх навчальних закладів: фінансова грамотність: 10 клас / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора Т. С. Смовженко. URL : <https://drive.google.com/file/d/1amJaS-sW4aYCYM1HJOSpUW5ARrcV-q-b/view> (дата звернення 01.02.2020).
Smovzhenko T. S. (Ed.) Prohrama kursu za vyborom dlya zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv: finansova hramotnist': 10 klas [Optional Course Program for General Education Institutions: Financial Literacy: Grade 10. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1amJaS-sW4aYCYM1HJOSpUW5ARrcV-q-b/view>.
4. Про включення курсу «Фінансова грамотність» до переліку курсів за вибором, лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 29 лютого 2012 р. №1/9-156. URL : <https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/normativno-pravove-zabezpechennya/> (дата звернення 15.02.2020).
Pro vkluychennya kursu «Finansova hramotnist'» do pereliku kursiv za vyborom, lyst Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrayiny vid 29 lyutoho 2012 r. №1/9-156 [On the inclusion of the course «Financial Literacy» in the list of optional courses, letter of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine dated February 29, 2012 № 1/9-156]. Retrieved from <https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/normative-pravove-zabezpechennya/>.
5. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 14. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF> (дата звернення 15.02.2020).
Pro zatverdzhennya Derzhavnoho standartu bazovoyi i povnoyi zahal'noyi seredn'oyi osvity, postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 14 sichnya 2004 r. № 14. [On approval of the State Standard of Basic and Complete General Secondary Education, Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 14, 2004. No. 14]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF>.
6. Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів I–II рівнів акредитації України на 2012–2019 роки, наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 19.07.2012 року № 828. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0828736-12> (дата звернення 15.02.2020).
Pro provedennya doslidno-eksperymentalnoyi roboty na bazi zahal'noosvitnikh navchalnykh zakladiv I-II rivniv akredytatsiyi Ukrayiny na 2012–2019 roky, nakaz Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrayiny vid 19.07.2012 roku № 828 [On conducting experimental work on the basis of comprehensive educational institutions of the I-II levels of accreditation of Ukraine for 2012-2019, the order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine. 19.07.2012 No. 828]. Retrieved from <https://law.rada.gov.ua/rada/show/v0828736-12>.
7. Про розширення бази для проведення дослідно-експериментальної роботи. Науково-методичні засади впровадження фінансової грамотності у навчально-виховний процес навчальних закладів на 2012–2019 роки, наказ МОН України від 17.06.2013 року № 776. URL : <https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/normativno-pravove-zabezpechennya/> (дата звернення 15.02.2020).
Pro rozshyrennya bazy dlya provedennya doslidno-eksperymentalnoyi roboty. Naukovo-metodychni zasady vprovadzhennya finansovoyi hramotnosti u navchalno-vykhovnyy protses navchalnykh zakladiv na 2012–2019 roky, nakaz MON Ukrayiny vid 17.06.2013 roku № 776 [On the extension of the base for experimental work. Scientific and methodological principles of the introduction of financial literacy in the educational process of educational institutions for 2012-2019, the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from June 17, 2013. № 776]. Retrieved from https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/normative-pravove-zabezpechennya.

8. Про схвалення інтерактивного електронного посібника «Фінансова грамотність», лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України від 28.03.2014 № 14.1/12-Г-480. URL : <https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/normativno-pravove-zabezpechennya/> (дата звернення 15.02.2020).
Pro skhvalennya interaktyvnoho elektronnoho posibnyka «Finansova hramotnist'», lyst Instytutu innovatsiynykh tekhnolohiy i zmistu osvity MON Ukrayiny vid 28.03.2014 № 14.1/12-H-480 [About the approval of the interactive electronic manual «Financial Literacy», letter of the Institute of Innovative Technologies and Content of Education of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated March 14, 2014 № 14.1/12-G-480]. Retrieved from <https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/normative-pravove-zabezpechennya/>.
9. Про схвалення навчальних матеріалів з курсу «Фінансова грамотність» для видання, лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 26 липня 2012 р. № 14.1/10-2168. URL : <https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/normativno-pravove-zabezpechennya/> (дата звернення 15.02.2020).
Pro skhvalennya navchal'nykh materialiv z kursu «Finansova hramotnist'» dlya vydannya, lyst Instytutu innovatsiynykh tekhnolohiy i zmistu osvity Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrayiny vid 26 lyupna 2012 r. № 14.1/10-2168 [On approval of educational materials from the course «Financial Literacy» for publication, letter of the Institute of Innovative Technologies and Content of Education of the Ministry of Education, Science and Youth and Sports. July 26, 2012 № 14.1/10-2168]. Retrieved from <https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/normative-pravove-zabezpechennya/>.
10. Пронікова І. В. Засади шкільної економічної освіти в Україні початку ХХІ століття. *Особливості формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Ніжин, 28 березня 2018 р.); за заг. ред. Булавенко С. Д. Ніжин : Вид. ПП Лисенко М.М., 2018. С. 265–268.
Pronikova I. V. (2018). *Zasady shkil'noyi ekonomichnoyi osvity v Ukrayini pochatku XXI stolittya* [Principles of School Economic Education in Ukraine at the Beginning of the 21st Century]. *Osoblyvosti formuvannya sotsial'no aktyvnoyi ta profesiyno zoriyentovanoi osobystosti: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. – Features of formation of socially active and professionally oriented personality: Proceedings of the All-Ukrainian Research and Practice Conference (Nizhyn, March 28, 2018)*. Nizhyn, Ukraine.
11. Стратегія реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012–2017 роки, розпорядження КМУ від 31 жовтня 2012 р. № 867-р. УПЛ : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2012-%D1%80> (дата звернення 17.02.2020).
Stratehiya reformuvannya systemy zakhystu prav spozhyvachiv na rynkakh finansovykh posluh na 2012–2017 roky, rozporядzhennya KМУ vid 31 zhovtnya 2012 r. № 867-r. [Strategy for reforming the system of consumer rights protection in the financial services markets for 2012-2017, CMU Order № 867-p. October 31, 2012]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2012-%D1%80>.
12. Фінансова грамотність у початковій школі: навч. програма спецкурсу для слухачів курсів підвищення кваліфікації / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. 42 с.
Smovzhenko T. S. (Ed.). (2016). *Finansova hramotnist' u pochatkoviy shkoli: navch. prohrama spetskursu dlya slukhachiv kursiv pidvyshchennya kvalifikatsiyi* [Financial Literacy in Elementary School. Educ. special training program for students of advanced training courses]. Kyiv, Ukraine.
13. Фінансова грамотність. Збірник програм курсів за вибором: 2–10 класи: частина 1 / за заг. ред. Т.С. Смовженко. *Економіка в школах України*, 2015, № 8. 80 с.
Smovzhenko T. S. (Ed.). (2015). *Finansova hramotnist'. Zbirnyk program kursiv za vyborom: 2-10 klasy: chastyna 1* [Financial literacy. Selected course syllabus: 2–10 grades: part 1]. *Ekonomika v shkolakh Ukrayiny – Economics in Ukrainian schools*, 8.
14. Фінансова грамотність. Збірник програм курсів за вибором: 2-10 класи: частина 2; за заг. ред. Т.С. Смовженко. *Економіка в школах України*. 2015. № 9. 108 с. *Kyiv, Ukraine*.
Smovzhenko T. S. (Ed.). (2015). *Finansova hramotnist'. Zbirnyk program kursiv za vyborom: 2–10 klasy: chastyna 2* [Financial literacy. Selected course syllabus: 2–10 grades: part 2]. *Ekonomika v shkolakh Ukrayiny – Economics in Ukrainian schools*, 9.

Pronikova I.

ORCID 0000-0001-6911-0433

Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Natural Sciences
and information and communication technologies in education,
Chernihiv Region Postgraduate Institute teacher education of K. D. Ushinskyi
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: irinapronikova@gmail.com

MODERNIZATION OF THE CONTENT OF SCHOOL ECONOMIC EDUCATION IN UKRAINE (2012–2019)

The article analyzes the modernization of the content of school economic education in Ukraine in 2012–2019. The purpose of the work is to characterize and determine the development of school economic education in Ukraine in 2012–2019. And justify the possibility of using productive ideas and experience in modern institutions of general secondary education.

The methodological basis of the research is scientific works, dissertations, archival materials, regulatory documents on which the content of school economic education in Ukraine was modernized.

The scientific novelty of the obtained results lies in the fact that, in a certain chronological framework, the directions of development of school economic education (the foundations of the economy, the development of entrepreneurship, the basics of consumer knowledge, financial literacy) in the educational process are determined.

It is noted that the content of school economic education provided the basic knowledge of applicants for education on the basics of economic science, introduced them to the main trends in economic development, and made it possible to obtain specialization in the chosen profile. It is noted that the content of school economic education provided the basic knowledge of applicants for education on the basics of economic science, introduced them to the main trends in economic development, and made it possible to obtain specialization in the chosen profile. An analysis of regulatory documents, scientific sources and the practice of the educational process allows us to conclude that the ways to modernize school economic education in Ukraine were: creating a school economic education system for the 2016–2017 school year; introduction of subjects of the economic cycle; the formation of an economic culture and thinking of educational applicants as a prerequisite for their future successful self-realization; training in the system of postgraduate teacher education teachers capable of raising competitive graduates who, in the new economic realities, will be able to make effective decisions.

Conclusions. The study found that the content of school economic education in 2012–2019. He provided the basic knowledge of educational applicants on the basics of economic science, introduced them to the main trends in the development of the economy (science and economy), and made it possible to obtain specialization in the chosen profile. School economic education began to provide: the development of an economic culture and the economic thinking of education applicants, aimed at a critical analysis of processes and performance; the formation of skills to independently acquire, assimilate and apply economic knowledge, observe and explain modern economic phenomena; the expansion of ideas about professional activities in the field of economics, the acquisition and consolidation of skills of the selected profile; the necessary level of economic training.

Keywords: school economic education, applicants for education, institutions of general secondary education, educational process, new Ukrainian school.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2020

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України М. Б. Євтух